

Open monumentendag Heerlen

Zondag 13 september 2020

100
jaar

Jan
Stuyt

Molenberg-
park

openmonu
mentenda
gheerlen

www.openmonumentendagheerlen.nl

BankGiro
Loterij

Open
MONUMENTENDAG
Heerlen

Inleiding

Welkom op deze Open Monumentendag in Heerlen.
Een bijzondere dag, in vele opzichten.

De Coronamaatregelen maken dat wij vandaag uitsluitend op afspraak kunnen werken. Een afspraak om de route op te halen en vervolgens te lopen volgens een vastgestelde looprichting. Een separate afspraak voor het bezichtigen van een van de monumentale panden is ook vereist.

We vragen nogal wat van u, maar uw aanwezigheid geeft aan dat u het er allemaal voor over heeft. Ook u bent dus geïnfecteerd met het erfgoed-virus. Een heel onschuldig, maar vaak erg hardnekkig virus.

Dit jaar staat de Open Monumentendag in Heerlen in het teken van 100 jaar Jan Stuyt in Molenbergpark. Wij kunnen u daardoor nader kennis laten maken met de architect Jan Stuyt, met zijn 'stedenbouwkundig plan' Molenbergpark en met de bijzondere erfenis die hij in en aan Heerlen heeft achtergelaten.

Want Stuyt laat nadrukkelijk de kern van het Heerlense DNA zien. Een transitie van de ene naar de andere bouwstijl, modern in de eigen tijd en een prachtig overzicht op de dag van vandaag. Molenbergpark blijkt een verzamellocatie te zijn met veel karakteristieke architectuur van de hand van Stuyt. Het is ook de plek om op zoek te gaan naar de vele bouwstijlen.

Dank is verschuldigd aan Ton van Mastrigt, Al Kerckhoffs, Wim Kortekaas, Roelof Braad en Chris Tiekstra voor hun bijdragen aan de teksten over de diverse Stuytpanden in Molenbergpark.

© 2020 Stichting Open Monumentendag Heerlen.

Voormalige ambachtsschool, Burgemeester de Hesselleplein

Leermo(nu)ment

De Stichting Open Monumentendag Heerlen brengt jaarlijks architectonisch erfgoed onder de aandacht. Waar mogelijk zoekt zij aansluiting bij het thema van de Nederlandse koepel 'Open Monumenten Dag'. Dit jaar is het landelijke thema 'leermonument'.

De Heerlense Stichting heeft het thema echter opgevat als een 'leermo(nu)ment' dat bijdraagt aan de kennis over de architectuurgeschiedenis van onze stad.

Heerlen barst van de monumenten en karakteristieke panden.

In navolging van het boek 'Rijksmonumenten Heerlen' met 153 monumenten verscheen dit jaar een boek met nog eens 153 karakteristieke panden. Hieruit blijkt onder meer dat Jan Stuyt de aftrap heeft gegeven voor veranderingen in de stedenbouw en architectuur van Heerlen die tot op de dag van vandaag nog te zien zijn.

Mede daarom stelt de Stichting Open Monumentendag Heerlen Jan Stuyt dit jaar centraal. Je zou dan direct aan de Vroedvrouwenschool en de Ambachtsschool kunnen denken, beide monumentale schoolgebouwen die passen in het landelijke thema van 'leermonumenten' en ook in het Heerlense thema 'leermomenten'.

Maar daar kiest de Stichting niet voor, omdat deze architect rond 1920 de wijk Molenbergpark (mede) heeft ontwikkeld. Vandaar het thema van dit jaar '100 jaar Jan Stuyt in Molenbergpark'.

De Stichting Open Monumentendag Heerlen wil architect Jan Stuyt opnieuw onder de aandacht brengen. Het DNA van Heerlen is gebouwd op de transitie van de ene bouwstijl naar het andere. Stuyt heeft ongeveer 100 jaar geleden deze transitie ingezet. Terwijl Joseph Seelen met zijn eclectische invloeden en neostijlen, de grootvader van de Heerlense architectuur wordt genoemd is Jan Stuyt de grootvader van de veranderingen.

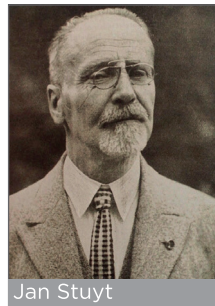
Kijkend naar de kaart van Heerlen blijkt het Molenbergpark een verzamellocatie te zijn met veel karakteristieke architectuur van zijn hand. Het is ook de plek om op zoek te gaan naar deze veranderingen.

Achitect Jan Stuyt (1868-1934)

Jan Stuyt werd geboren in Purmerend (1868) en overleed in 1934 in den Haag. Hij trouwde in 1908 in Brussel met Jeanne Louise Barozzi en zij kregen vier zonen. Als getuigen waren de architecten Pierre en Joseph Cuypers bij het huwelijk aanwezig.

Jan Stuyt was bouwopzichter bij de basiliek Sint Bavo (1895-1898) in Haarlem, een eclectische en neoromaanse creatie van Joseph Cuypers met wie hij later de Corneliuskerk in Heerlerheide zou bouwen (1908-1910).

Stuyt was een actieve netwerker in katholieke kringen. Mgr. Poels, de hoofdaalmoezenier voor de arbeiders heeft Stuyt voor Vereniging Ons Limburg naar het zuiden gehaald. Hij bleef in de Randstad wonen maar hield kantoor aan het Wilhelminaplein en later aan de Geleenstraat in Heerlen.

Jan Stuyt liet zich in 1914 door Ebenezer Howard, een van de grondleggers van de tuinstad-beweging, rondleiden in het Engelse Letchworth, de eerste tuinstad gericht op de integratie van het platteland en de stad. Hij noteerde dat het sociale leven er goed georganiseerd was met in elke winter een grotere activiteit op religieus en intellectueel gebied.

In een opzet voor de tuinstad Sint-Jans in Geleen (1914) gebruikte hij de volgende indeling van gebouwen: Zielzorg, Huisvesting, Economie, Sociaal leven, Opvoeding en onderwijs, Armenzorg, Gemeentezorg en Rijkszorg.

Stuyt wordt gezien als een van de belangrijkste Nederlandse kerkenbouwers van de 20ste eeuw (onder andere de Sint Catharinakerk in 's-Hertogenbosch en de Gerardus Majellakerk in Amsterdam). Hij was een traditionalist maar maakte wel gebruik van moderne materialen. Zo heeft de koepel van de Cenakelkerk (1913-1915) van de Heilig Landstichting in Nijmegen een van de eerste betonnen schaaldaken in Nederland.

Hij ontwierp veel openbare en kerkelijke gebouwen zoals de raadhuizen van Castricum, Purmerend en Heemstede en het Seminarie Hageveld in Heemstede om er maar een paar te noemen. In Kerkrade bouwde hij tussen 1918-1926 twee vleugels aan het seminarie van Rolduc.

Jan Stuyt ontwierp ook villa's voor de welvarende middenklasse veelal in villaparken buiten de stedelijke centra. Zijn naam is bovendien voor altijd verbonden met de bouw van veel mijnwerkerskolonieën in de Limburgse Mijnstreek.

Molenbergpark

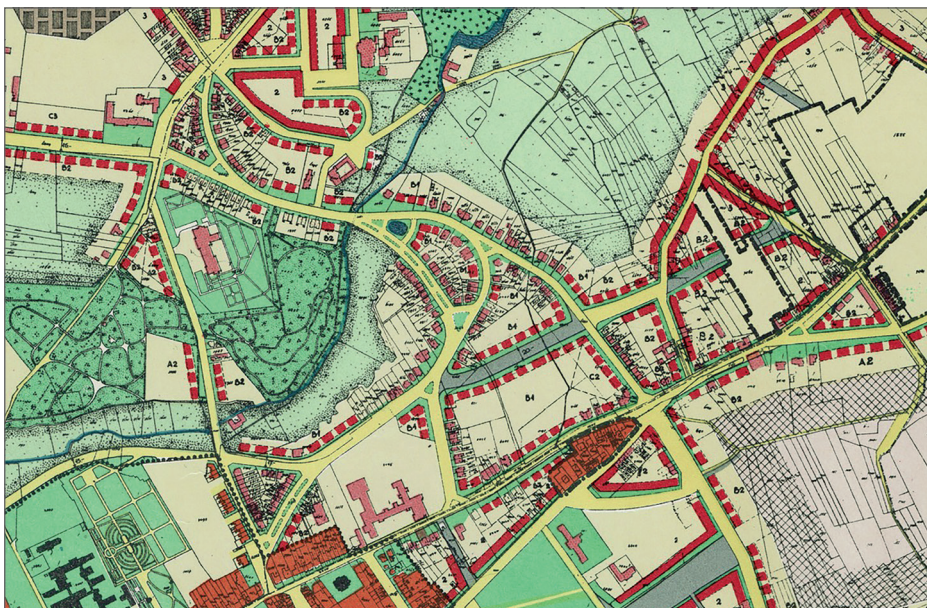
De aanleg van het Molenbergpark en de wijk Molenberg zijn een voorbeeld van Stuyts hiërarchische opvattingen. Deze kwamen niet alleen tot uitdrukking in de kracht van zijn architectonische details maar ook in zijn stedenbouwkundige lay-out.

Jan Stuyt tekende in Haarlem (1898) een bebouwingsplan met voornamelijk villa's in een parkachtige omgeving op afstand gevolgd door eenvoudiger huizen. In Heerlen werd het uitbreidingsplan (1913) ook gebaseerd op een hiërarchische ordening: de gezagsstructuur binnen het mijnbedrijf.

Hij bouwde voor alle rangen en standen. De villa van de mijn-directeur Haex ligt als een wachter bij de ingang van het Molenbergpark, aan de voornamelijk Romeinse weg tevens 'de groote weg van Maastricht naar Aken' en dicht bij de Hogere Burger School.

Op enige afstand gevolgd door huizen voor de mijningenieurs langs de schaduwrijke beekoevers van de Caumerbeek met watermolens. Boven op de Molenberg, uit het zicht verdwenen, de volkswoningen voor de mijnwerkers.

De wijk Molenberg en het Molenbergpark hebben samen tegenwoordig de status van beschermd stadsgezicht.

Uitbreidingsplan 1936 - Molenbergpark

Stuyt ontwierp in Molenbergpark bijna veertig villa's en herenhuizen. Deze monumentale panden zijn nu rond de honderd jaar oud.

In het park vestigden zich ook andere hogere-inkomensgroepen zoals vrije beroepsbeoefenaren, artsen, de notaris en de dominee. Her en der verspreid in het park liggen huizen met decoratieve versieringen die verwijzen naar de Amsterdamse School.

De maagdelijk witte villa voor mijn directeur Haex aan de Akerstaat markeert de entree van dit plangebied.

De Molenberglaan slingerde S-vormig bergopwaarts. Het stuk aan de Aambos zijde tussen de huidige Caumerdalschestraat en de vijver heette toen Caumerbeeklaan. In 1938 en 1970 zijn de straatnamen gewijzigd naar de situatie zoals we die nu kennen.

De lange schilderachtige Molenberglaan vormde met de destijds ingesloten Caumerbeeklaan een niervormig stratenpatroon. Ter plaatse van de Oude Bergstraat werd de schuin omhooglopende aftakking van Stuyt richting Holleweg later hoekiger gereconstrueerd.

Om het pittoreske karakter van deze villawijk te benadrukken zocht Stuyt aansluiting bij het groene karakter en het verloop van de Caumerbeek en ontweek met een slalombeweging de hoeve Molenberg. Hierdoor kon de weg haaks de beek oversteken. Stuyt liet het silhouet meegaan met de helling en verdeelde het steile hellingspercentage van de beekrand over een grotere afstand.

Het Molenbergpark omvat nog enkele schuin lopende straten, bedoeld om de centrale laan met alle hoeken te verbinden en tevens op te nemen in een overzichtelijk patroon. Op alle wegsplitsingen werden groene driehoekige gazons of speelpleinen aangelegd met halverwege een heuse zwanenvijver. Zichtlijnen zorgden voor fraaie perspectieven met het Aambos, de kerk en het retraitehuis.

Eerste stratenplan

Het bouwen van huizen in de snelgroeijende mijnstad Heerlen dreigde een chaos te worden. Voor de Eerste Wereldoorlog werd vooral gebouwd langs bestaande wegen.

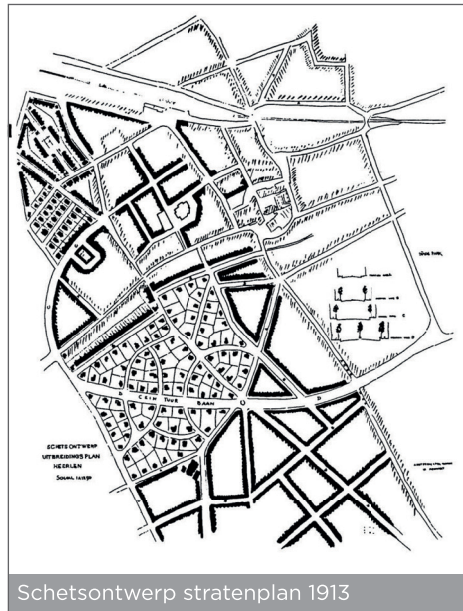
Een uitbreidingsplan was er niet. Jan Stuyt was de eerste die voor Heerlen stratenplannen ontwierp. Een voorbeeld is het plan voor een Ceintuurbaan. Een halve cirkel om het centrum die begon bij de Ruijs de Beerenbroucklaan. Een straat met een driedubbele bomenrij die via een omtrekkende beweging aansluit op de Saroleastraat naast het huidige Corio Center.

Links en rechts van de 'Kruiszweg' (Kruisstraat) bedacht Stuyt een villawijk. Dit idee werd verplaatst naar de oostzijde van de Akerstraat en zou Molenbergpark gaan heten. In de plaats van het oorspronkelijke plan kwam een ontwerp met drie stedelijke pleinen: het Burg. de Hesselleplein, het Templesplein en het Vredesplein (nu Laan van Hövell tot Westerfliet).

Voor deze pleinen bestaat nog steeds veel waardering. Wellicht heeft dit te maken met een verborgen verlangen naar een samenbindend stadsbeeld. Of met de onuitgesproken wens te wonen in harmonie met de omgeving.

De romantische straten uit de middeleeuwse stad en de Engelse 'squares' zijn als voorbeeld gebruikt. Daaraan ondergeschikt is de architectuur van de afzonderlijke huizen. In het begin van de twintigste eeuw zorgde de overheid voor de samenhang van de openbare ruimte. De tegenwoordige stedenbouw vertoont meer verbrokkeling en individualisme.

De woonomgeving van Stuyt heeft een helder en duidelijk stedenbouwkundig concept, waarin hij het belang van het plan voor de samenleving boven dat van de individuele invulling stelt. Anders gezegd: het park is belangrijker dan het huis. De materiaalkeuze en de architectonische taal tonen cohesie: alle gebouwen horen als het ware bij elkaar. Ook de inrichting, straatmeubilair, zichtlijnen, verlichting, bomen en beplanting dragen daaraan bij.

Schetsontwerp stratenplan 1913

Heerlen-collectie

Van alle typen gebouwen die Stuyt ontwierp zijn in Heerlen nog een of meer exemplaren aanwezig. Daardoor is het mogelijk in Heerlen zijn totale oeuvre te bekijken als een overzichtstentoonstelling.

De Vroedvrouwenschool (1920) en de Ambachtsschool (1911-1930) worden beschouwd als topstukken van deze collectie. De dorpsschool St. Martinus (1916) in Welten is van bescheidener allure. Met Jos. Cuypers bouwde hij in Heerlerheide de Sint Corneliuskerk (1908-1910).

Het Politiebureau (1922) van Heerlerheide is de evenknie van het gesloopte Politiebureau van Heerlerbaan. Een hoekoplossing met twee vleugels en een klokkentorentje op de hoek.

Zijn schetsontwerp voor de kerk van Molenberg (1918) is niet uitgevoerd. Evenals het hoofdkantoor met torentje voor de Oranje-Nassau Mijnen (1912). Op die plaats is later het moderne gebouw van Dirk Roosenburg (ook met torentje) gerealiseerd.

Markant is drukkerij Corten aan de Saroleastraat waar in 1918 het eerste Limburgs Dagblad werd gedrukt en daarnaast in de Dautzenbergstraat een winkelhuis met een reeks dakkapellen.

Veel vrijstaande huizen, half vrijstaande huizen en rijtjeshuizen staan in het Molenbergpark. In 1919 verbouwde Stuyt de achtervleugel van Hoeve Molenberg tot noodkerk. Een aantal solitaire villa's hebben een uniek karakter en zijn vaak onder de naam van de opdrachtgever bekend geworden zoals: Villa Haex (1911), Villa Vossenaar (1918), Villa Zoetmulder (1918) en Villa Duysens (1918).

Veel gebouwen zijn gesloopt. Het meest bedreigd is de volkswoningbouw. In Parkstad Limburg zijn inmiddels meer dan 1.000 Stuyt-woningen afgebroken. Van de grote woninggroep (200) Heerlerbaan uit 1919 bestaan nog slechts enkele hoekwoningen.

De kolonieën: de Slak-Horst (de Eerste Stap), de Kloosterkolonie (Mariarade), de Molenberg en Welten, zijn tot op heden overeind gebleven.

Woonpunt heeft plannen om 'de Eerste Stap' te slopen. Het betreft hier de eerste mijnwerkerskolonie die Stuyt in de mijnstreek heeft ontworpen.

Stuyt in detail

Stuyt had belangstelling voor de zeventiende-eeuwse Engelse landhuizen. Hij zocht naar eenvoud en harmonie. Veel villa's hebben een 'Palladiaanse' blokvorm soms met hoeklisenen waardoor de hoofdmassa direct opvalt. Het accent ligt op een kapvorm met vier dakschilden. Herkenbaar is de kroonlijst met daaronder een witte gepleisterde fries als gevelbeëindiging. Deze gelaagdheid is een enkele keer doorgevoerd tot volledig gepleisterde verdiepingen. In het contrast zijn dan de composities van lijnen duidelijker te zien. Soms is het hem te doen om vlakken met ononderbroken schaduw. De keuze van het strodak sluit aan bij de natuurlijke context.

De harmonie van de villa's met het Molenbergpark waarin ze zijn gebouwd is kenmerkend. Evenals op de pleinen van zijn eerste stratenplan zijn de individuele woningen ondergeschikt aan het grote geheel. Hij vond stijl niet zo belangrijk. Het ging hem meer om het uitdrukken van denkbeelden. Daarom doet hij niet mee met de neostijlen en de nieuwe zakelijkheid. Maar zijn architectuur valt toch ook op door het ornament. Wellicht heeft de bescheidenheid waarmee het is aangebracht de zeggingskracht vergroot: een torentje in het midden; lijsten om voordeuren (bij grote gezinnen); tegeltableaus met ruitvormige versiering op een uitgekiend gevelvlak.

Veel gebouwen hebben een boeiende skyline. Kijkend door je oogwimpers valt een profiel op met contouren van schoorstenen, dakkapellen en bollen. Deze laatste onderscheiding wordt wel eens gezien als een handtekening (een 'Stuyter') die hij als herkennings-teken op zijn werk zou hebben achtergelaten.

Stuyt heeft een voorkeur voor driedelingen. Een verwijzing naar de Christelijke symboliek voor de Heilige Drievuldigheid? Grote geveldriehoeken brengen een ritme in het straatbeeld. Vaak liggen de daken met de nokrichting evenwijdig aan de straat en hebben ze deze (net als bij een kerk) drie accenten, een in het midden en de ander aan beide uiteinden.

De tegenwoordige tijd van computers heeft ongekende mogelijkheden. Stuyt tekende op een tekenplank, met een houten tekenhaak en meestal twee driehoeken, een met 45-45-90 graden en een met 30-60-90 graden. Daarom is het niet zo vreemd dat in zijn gevelaanzichten veel gelijksoortige driehoeken terugkeren.

Risalieten (vooruitspringende uitbouwen) bepalen de assen van gevelindelingen. Soms schijnt hij symmetrisch te denken maar asymmetrisch te tekenen. Het ontwerpraster wordt niet rigide doorgezet maar is plooibaar in de context.

Routekaart

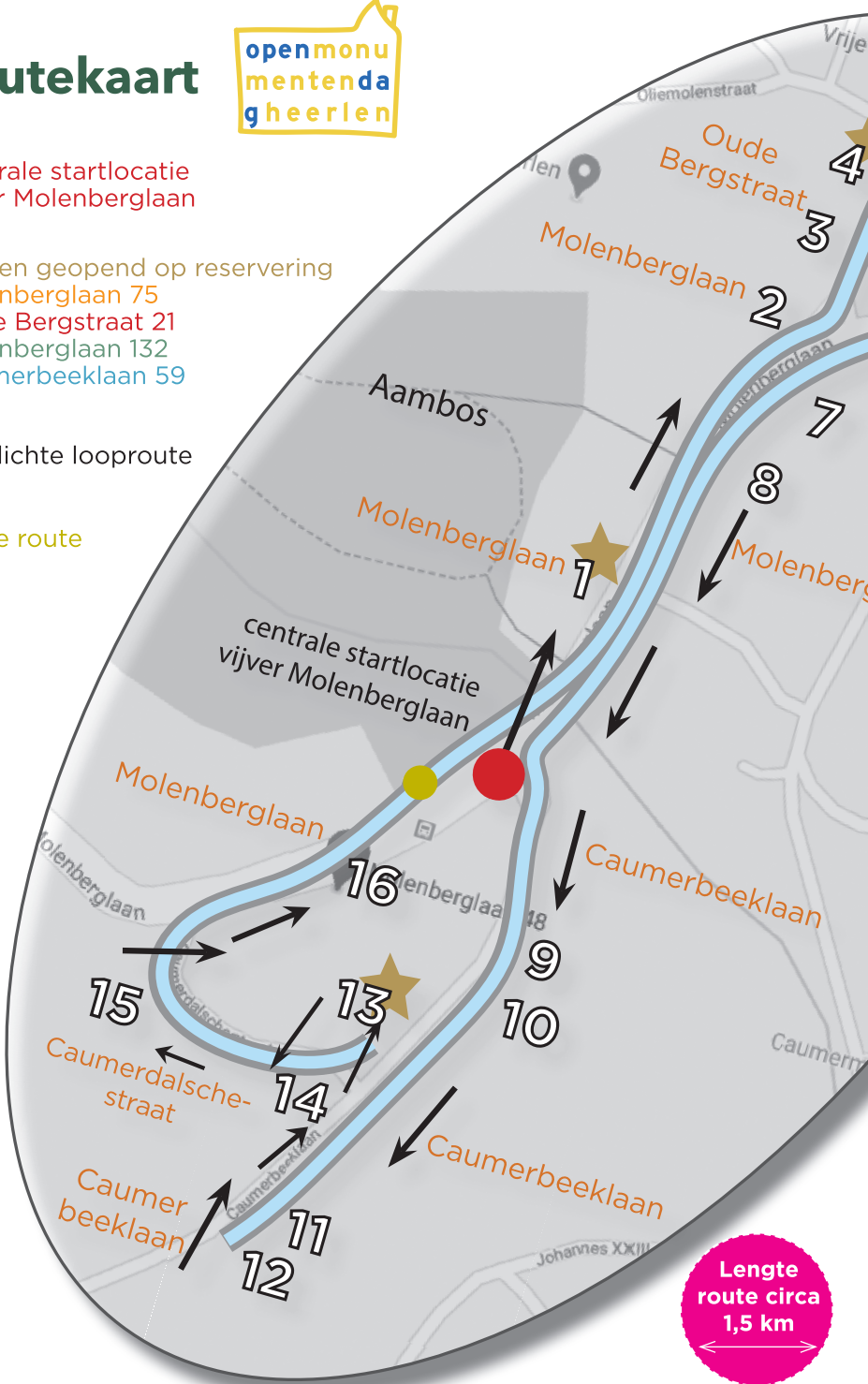

● Centrale startlocatie
vijver Molenberglaan

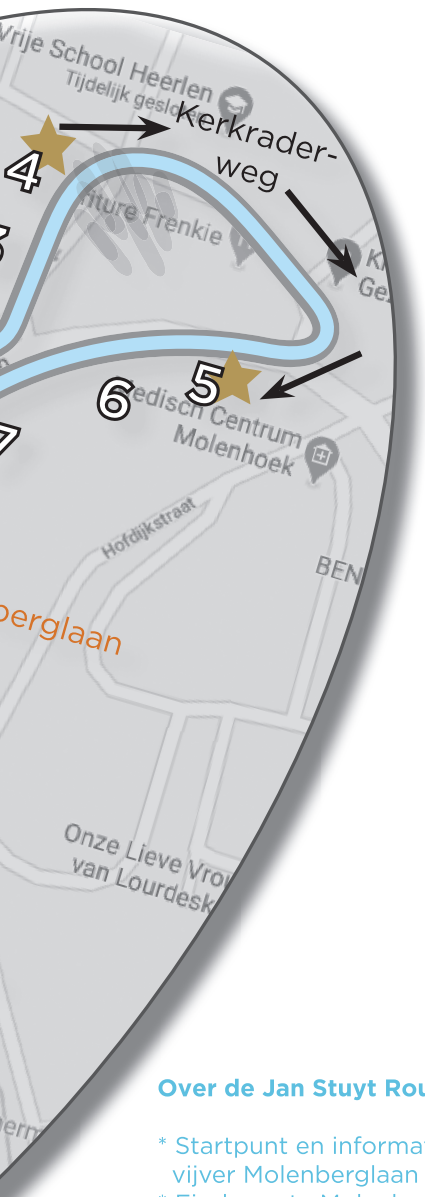
★ Deuren geopend op reservering
Molenberglaan 75
Oude Bergstraat 21
Molenberglaan 132
Caumerbeeklaan 59

→ Verplichte looproute

● Einde route

Lengte route circa
1,5 km

Over de Jan Stuyt Route 2020

- * Startpunt en informatiestand vijver Molenberglaan
- * Einde route Molenberglaan 50
- * Voor de route volgt u de zwarte pijlen op de kaart
- * Houd 1,5 meter afstand van elkaar
- * Binnenkijken mag alleen na reservering
- * Volg de instructies van de medewerkers
- * Honden aan de lijn

1. Molenberglaan 73
Molenberglaan 75 ★
2. Molenberglaan 101
Molenberglaan 103
3. Oude Bergstraat 15
Oude Bergstraat 17
4. Oude Bergstraat 19
Oude Bergstraat 21 ★
5. Molenberglaan 132 ★
Molenberglaan 130
6. Molenberglaan 128
Molenberglaan 126
7. Molenberglaan 124
Molenberglaan 122
Molenberglaan 120
Molenberglaan 118
Molenberglaan 116
8. Molenberglaan 114
Molenberglaan 112
9. Caumerbeeklaan 70
10. Caumerbeeklaan 68
Caumerbeeklaan 66
11. Caumerbeeklaan 52
Caumerbeeklaan 50
12. Caumerbeeklaan 48
Caumerbeeklaan 46
13. Caumerbeeklaan 59 ★
Caumerdalschestraat 15
14. Caumerdalschestraat 22
15. Caumerdalschestraat 10
Caumerdalschestraat 8
Caumerdalschestraat 6
16. Molenberglaan 46
Molenberglaan 48
Molenberglaan 50

BankGiro
Loterij

Open
MONUMENTENDAG
Heerlen

1

Molenberglaan 73 & 75

Rijksmonument
Bouwjaar 1918

Vereniging Woningbouw Heerlen gaf de opdracht voor de bouw van deze twee panden. Opvallende details zijn de twee dakkapellen met zadeldakjes en de kleine driehoekige frontons. Het dak is gedekt met Hollandse pannen en heeft een breed overstek. Deze laatste herkenbare kenmerken zijn karakteristiek voor het werk van Stuyt.

Een fronton is een meestal driehoekvormige bekroning van een deur, een raam of een topgevel. Ook segmentvormige (gebogen) frontons komen voor. Frontons zijn typisch classicistische ornamenten en worden vooral in de 17de eeuw toegepast.

Het dubbele woonhuis laat een aantal architectonische oplossingen zien die in het werk van Stuyt eerder uitzondering zijn dan regel: een tentdak met schoorsteen in het midden in plaats van het vaak toegepaste schilddak; en de tweedeling in plaats van de driedeling van de frontgevel.

Twintig vierruits-vensters met kruisvormige roedeverdeling zijn evenwichtig verdeeld over een witte bepleistering tussen de borstwering van de eerste verdieping en de gootlijn. In de frontgevel van het dubbel woonhuis zitten twee portieken met rondboogvormige toegang en decoratief metselwerk.

De gemetselde plint is opgetrokken tot en met de gemetselde vensterbanken en op de twee hoeken steunbeerchtig verlengd. Hierdoor ontstaat een ontleding van de frontgevel in enkele markante hoofdvormen: een rode dakpannedriehoek, een smalle witte gepleisterde rechthoek en een fors trapezium in bruine baksteen.

Alhoewel veel Stuyt-panden witte kozijnen en witte raamindelingen hebben illustreert dit pand met moderne gelaagdheid van witte kozijnen een zwarte roedeverdeling het vooruitstrevende karakter van Stuyt, ongeacht wie deze kleurstelling heeft bedacht.

Molenberglaan 101 & 103

Bouwjaar 1921

Deze 'twee onder een kap' horen bij een groep van zes woningen bestaande uit drie dubbelblokken gelegen langs de doorgaande route: Molenberglaan - Oude Bergstraat - Holleweg. Twee hoger gelegen blokken zijn genummerd als Oude Bergstraat 15 & 17 en 19 & 21.

In de huidige verschijningsvorm is de Oude Bergstraat met een bajonetaansluiting ondergeschikt gemaakt aan de Molenberglaan.

Verschillende woningen zijn in de loop der tijd veranderd. De 'Tuiles du Nord' dakpannen zijn vernieuwd. Het uniforme schilderwerk is aan individuele voorkeuren aangepast. Het meest in het oog springt het verschil in de dakbedekking.

De oorspronkelijke karakteristiek met houten ramen, de voordeur met bol aan de buitenzijde, de granito vloer, het met kistletters geschilderde huisnummer en het deurbeslag zijn nog aanwezig op nummer 103.

De kroonlijst van de dakkapel heeft de klassieke detaillering met een kraal, kraallat en geprofileerd boeiboord.

De zes half vrijstaande woningen zijn het beste te bekijken op enige afstand bijvoorbeeld aan de overkant van de Molenberglaan. Vooral het niveauverschil is daar goed afleesbaar. Je kunt beoordelen wat het betekent als de gezellige raamindeling van weleer wordt vervangen door een groot doorzonraam. Interessant is ook het effect van de lichte of donkere tinten op de raamroeden en kozijnen.

De naam Molenberg komt van de drie 'energiecentrales' die aan de voet van 'de Berg' liggen: de Oliemolen, de Caumer Graanmolen en de Onderste Caumermolen. De Molenberglaan heeft een S-vormig verloop tussen de Sint Franciscusweg en de Kerkraderweg.

Het centrum van Heerlen ligt tussen de Caumerbeek en de Geleenbeek en is ingesloten door heuvelruggen. Een ervan is 'de Berg' waaraan de Oude Bergstraat haar naam ontleent.

3

Oude Bergstraat 15 & 17

Bouwjaar 1921

Zoals bij het vorige huizenblok aangegeven behoren deze panden bij een groep van zes woningen, zie ook Oude Bergstraat 19 & 21 en Molenberglaan 101 & 103. De woning op nummer 17 heeft nog de originele schouw, de ensuite-deuren in de woonkamer en alle binnendeuren zijn behouden met origineel beslag.

Tegen de helling van de Molenberg ontwierp Jan Stuyt zogenaamde beamptenwoningen. Geboren in Purmerend moet het bouwen in de Limburgse heuvels voor hem een bijzondere ervaring zijn geweest. De karakteristiek met de groene entourage, de rode baksteen en de geveldriehoeken doet denken aan de eerste voorbeelden van de 'Garden City Movement' zoals in het Britse dorpje Port Sunlight, voor de werknemers van de zeepfabriek Sunlight.

Kenmerkend zijn de vaker genoemde driedelingen van Stuyt. Interessant is hoe bij deze dubbelblokken de functionele tweedeling toch een driedelige uitstraling kreeg. In de voorgevel van elk blok ligt het accent op de combinatie van de risalieten (uitbouwen) en de ingangspartij.

Bij veel woningen ligt in de portiek nog een granito vloer. Op nummer 15 zijn de originele schouw, het oorspronkelijke hang- en sluitwerk en de ensuite-deuren nog aanwezig. Stuyt had een voorkeur voor roede verdelingen. Het vierkante gedeelte van het onderraam is soms in vier ruiten verdeeld.

Het rode metselwerk bestaat uit halfsteensverband terwijl de plinten zijn uitgevoerd in kruisverband waardoor de architectuur beter tot uitdrukking komt. De rollagen op de plinten, bij de borstweringen, boven de ramen, in treden en tuinmuurtjes versterken de waterpaslijnen en markeren ook op architectonische wijze de ligging van de drie woonblokken op het hellend vlak.

Stuyt schreef over "architectuur van vlakken" en gaf aan dat het zijn bedoeling was om met lijnen vlakken onder te verdelen. Je zou kunnen zeggen dat in deze stijkenmerken van een aantal panden op de route moderne opvattingen al een beetje zichtbaar worden.

Oude Bergstraat 19 & 21

Bouwjaar 1921

Opmerkelijk is de uitgebogen lijst aan weerskanten van het raam. Deze omkadering is een vertaling van een klauwstuk of vleugelstuk dat werd gebruikt als versiering van hals- of trapgevels in de Hollandse Renaissance, op graven en in armleuningen. De afkomst is te herleiden tot leeuwen- of adelaarspoten die te zien zijn op dragers van wapenschilden. Het heeft er alle schijn van dat een aantal details van deze woninggroep zoals deze klauwstukken en de luiken wel fraai passen in de architectuurtaal van Stuyt, maar later zijn toegevoegd.

De randen van het dak vertellen vaak iets over de techniek van het bouwen. Stuyt koos de ene keer voor een bakgoot met timmerwerk verwijzend naar een klassieke kroonlijst. De andere keer koos hij een archetype, zoals hier een eenvoudige ronde mastgoot (afgeleid van een uitgeholde boomstam).

Bij villa's gebruikte hij een kapvorm geïnspireerd op de Franse architect François Mansart waarbij het geknikte dakvlak met een ronde lijn wegloopt en de uitstekende gootlijn wordt beklemtoond.

Veel villa's van Stuyt hebben een luifel en een ingangsportaal. Het portaal met een boog is kenmerkend. De versiering met een meanderende uitgemetselde baksteen is bijzonder, vooral in relatie tot soberheid van de aansluitende baksteenvlakken.

In deze 'tweeblokken' zijn ook de 'stuiters', als versiering op de muurtjes, te zien. Ze zijn aan te merken als een naamsverwijzing. Een ander element is de driehoekige beschieting (verticaal ontworpen zonder raam en horizontaal aangebracht met raam) van de kopgevel. Dit zou een zinspeling kunnen zijn op de Engelse landhuisstijl of een beklemtoning van een modernere vlakverdeling.

5

Molenberglaan 130 & 132

Bouwjaar 1918

Dit is een vrijstaand dubbelblok waarbij de frontgevel een symmetrische indeling heeft. In de eerste bouwlaag zijn in de frontgevel erkers geplaatst, met een plat dak. De gevels zijn van baksteen met metselwerk in kruisverband.

De ramen en deuren zijn rechthoekig, deels met bovenlichten en met roedeverdeling. Daarbij is soms gebruik gemaakt van het timmermanstrucje om het vierkant net iets hoger dan breed te maken. Dit versterkt de visuele perfectie van het ontwerp. De ramen zijn deels voorzien van natuurstenen dorpelstenen, omlijstingen en lateien. Boven de voordeuren zijn houten luifels aangebracht. Boven de voordeuren is een achtruits raam met daarboven een natuurstenen latei.

In de gevels zijn natuurstenen blokken getrapt en getand aangebracht. Dergelijke versieringen vinden we vooral tussen de ramen op de eerste verdieping en gaan op beide hoeken over in een geheel in natuursteen uitgevoerd vlak. Mede door de geelrode kleurcombinatie is dit een niet veel voorkomende detaillering in het werk van Stuyt.

De daken, een gebroken schilddak, zijn bekleed met muldenpannen. De voorkant van het dak kent een overstek. Midden op het dak, aan de voorzijde, is een dakkapel met twee ramen.

De middendelen van de zijgevels lopen uit in topgevels. Achter de rechter zijgevel is een uitbouw gerealiseerd in een bouwlaag met plat dak en een dakterras. Rechts en links zijn garages aangebouwd.

De panden zijn van belang als onderdeel van de nog bestaande historische structuur van dit deel van de Molenberg, zoals door Jan Stuyt in 1913 ontworpen. Ze getuigen ook van de specifieke bouwtrant in het oeuvre van Stuyt.

Molenberglaan 126 & 128

Bouwjaar 1918

Dit opvallende pand is een dubbel woonhuis, waarbij de witte kleur in het oog springt.

Het pand is opgetrokken uit baksteen met metselwerk in kruisverband. De tweede bouwlaag is gepleisterd en wit geverfd.

In de frontgevel is een sterk symmetrische indeling te herkennen. In de begane grondlaag vormt het witgeschilderde houtwerk een contrast met de donkere baksteen. Dit contrast in de architectonische expressie van de tweede bouwlaag is vervaagd doordat houtwerk en gevelvlak beiden wit zijn.

Andere opvallende architectonische details zijn de rechthoekige ramen met gemetselde rollagen boven die ramen. De dorpelstenen zijn deels van baksteen en deels natuursteen.

Boven de ingang valt de rondboogvormige houten luifel op, passend bij de ronde voordeuren.

In de frontgevel van ieder huis zijn zesruits erkers over twee bouwlagen verwerkt die tot onder het forse dakoverstek doorlopen.

Midden op het schilddak staat een dakkapel met twee rechthoekige ramen. De zijgevels zijn voorzien van onregelmatig verdeelde rechthoekige ramen in verschillende formaten die de binnentrap lijken te volgen.

Beide huizen hebben diverse aanbouwen.

Ook deze panden zijn onderdeel van de stedenbouwkundige structuur zoals die al in 1913 door Stuyt is ontworpen.

7

Molenberglaan 116 - 124

Rijksmonument
Bouwjaar 1918

Deze vijf woonhuizen zijn gesitueerd bij de splitsing van de Molenberglaan en de Oude Bergstraat. De hoge panden met huisnummers 122 en 124 zijn gespiegeld.

De lagere witte panden met de huisnummers 120 en 118 zijn niet gespiegeld, maar hebben wel een aantal overeenkomsten.

Het pand met huisnummer 116 met een erker op de eerste verdieping verschilt het meeste van de overige. Dit pand heeft geen ronde maar een rechthoekige voordeur in een omlijsting van trapsgewijs terugspringend metselwerk.

Binnen het oeuvre van Jan Stuyt betreft dit een bijzonder schilderachtig stukje straatwand: asymmetrisch, verspringende blokken, ongelijke hoogten en niet-hiërarchisch van opzet.

Deze woninggroep vertoont verscheidenheid in vorm- en materiaalgebruik. Twee panden zijn gepleisterd. Een daarvan heeft een groot voorgevelraam met rondboog dat door drie rechte lijnen is ingedeeld.

De beïnvloeding van Stuyt door studiereizen naar de Engelse tuinsteden is hier goed zichtbaar, zoals de toepassing van vakwerk in de geveltoppen en hoge schoorstenen.

De harmonie met de omgeving is voor Stuyt belangrijk. Het klimmend silhouet gaat mee met de helling van de Molenberglaan. Het gebruik van een veelvlakig dak accentueert het pleintje in het stratenpatroon.

De panden 116 tot en met 124 vormen samen een Rijksmonument.

Het principe van deze bebouwing lijkt op de vier huizen van Jan Stuyt uit 1897 aan de Zijlweg in Haarlem, met dat verschil dat in Heerlen is gebouwd op een helling en in Haarlem op een plat vlak.

Molenberglaan 112 & 114

Rijksmonument
Bouwjaar 1918

Dit dubbele woonhuis is vrij liggend gesitueerd in een bocht van de sterk oplopende Molenberglaan en sluit aan bij de straatwand Molenberglaan 116 t/m 124. Het draagt bij aan de beleving van het heuvelachtige karakter langs de beekdalen.

Gelet op de locatie en de architectuur maken deze huizen deel uit van de elitebuurt van Heerlen, gesitueerd rond de Caumerbeeklaan. De twee half vrijstaande huizen zijn van grote cultuurhistorische waarde die goed de sociaaleconomische ontwikkeling rond het einde van de Eerste Wereldoorlog weergeeft.

Deze twee woonhuizen, in twee bouwlagen met schilddaken en zadeldaken, hebben een asymmetrische indeling van de frontgevel. Het pand met huisnummer 114 springt vooruit. Het bouwmateriaal is baksteen voorzien van een witte pleisterlaag. Aan de straatzijde is de woning voorzien van rechthoekige houten vensters.

Huisnummer 112 heeft een rechthoekige deur onder een luifel die deels rust op een houten console. De vensters zijn uitgerust met bakstenen dorpelstenen. Aan de rechterzijde is later een garage aangebouwd. De structuur van het interieur is grotendeels intact.

Nummer 114 heeft een rondboogvormige deur met een boogvormige metselwerk omlijsting. Aan de linkerzijde is een steunbeerachtig geveldeel. In elk dakgevelvlak is een dakkapel.

Deze schakeling illustreert dat Stuyt het symmetrische denkpatroon, dat we op deze route vaker tegenkomen, makkelijk verlaat als het er om gaat aan te sluiten bij het landschappelijke perspectief.

Beide panden hebben aan de achterzijde een dubbele tuindeur met zij- en bovenlichten.

9

Caumerbeeklaan 70 Villa Zoetmulder

Rijksmonument
Bouwjaar 1918

Deze grote villa telt twee bouwlagen en heeft een schilddak gedekt met riet. Het houten dakoverstek heeft spantuiteinden, rechthoekige houten deuren, bakstenen dorpelstenen. Het toegepaste bouw-materiaal is baksteen, wit gesaust.

De frontgevel kent een plint en hoekaccenten in natuursteen. In de eerste bouwlaag bevindt zich een driezijdige erker met plat dak met hierop een balkon met een metalen balustrade van recenter datum. De balkondeur heeft zij- en bovenlichten en het dakschild heeft twee halfronde dakkapellen met roedeverdeling.

In de rechtergevel is een uitbouw met hierin de entree. De rechthoekige houten voordeur zit onder een houten luifel. In de tweede bouwlaag van deze zijgevel zitten balkondeuren en een dakkapel-achtig hoog venster met glas-in-lood van recenter datum.

De achtergevel kent een asymmetrische indeling. In de erker rechthoekige houten kozijnen van recenter datum. Balkondeuren en vensters eveneens van recenter datum.

In het linkerdeel van de linkerzijgevel in de eerste bouwlaag bevindt zich een driezijdige erker. Deze erker werd in de naoorlogse periode vergroot. In deze gevel is tevens een rechthoekig venster van recenter datum aangebracht.

In het dakschild van de linkerzijgevel is een halfronde dakkapel met venster met roedeverdeling geplaatst.

Verfwerk is bij restauratie belangrijk. Het mooiste is het zogenaamde “keimen” waarbij het witsel zich via een versteningsproces met de baksteen verbindt en de karakteristiek meestal overeind blijft.

Villa Zoetmulder dank zijn naam aan de opdrachtgever en eerste bewoner ir. J.M.A. Zoetmulder, inspecteur van de Volksgezondheid.

Caumerbeeklaan 66 & 68

Rijksmonument
Bouwjaar 1916

Toen steeds meer mensen zich een luxueuzere woning in een landelijke omgeving konden veroorloven, noodzaakte het gebrek aan ruimte tot een meer aaneengesloten bouwwijze. Zo ontstonden naast de villa's, dubbele woonhuizen die op vrijstaande villa's leken en feitelijk twee-onder-een-kapwoningen waren. Jan Stuyt slaagde er steeds weer in ze een vergelijkbare verschijningsvorm te geven met driehoeken, ruiten, bollen en bogen.

Deze woningen werden gebouwd ten behoeve van bureauchefs van de Oranje-Nassau Mijnen en zijn gelegen binnen het beschermde stadsgezicht Molenberg en omgeving. In de aanleg van dit gebied is de hiërarchie van het mijnbedrijf zichtbaar: de directeur aan de grote weg naar Aken, het management in het dal van de Caumerbeek en de mijnwerkers op de Molenberg.

De dubbele villa heeft een grondplan van diverse in elkaar grijpende rechthoeken. Het pand telt twee bouwlagen en een dakverdieping en wordt afgedekt met schilddaken met horizontale daklijn. Het toegepaste bouw materiaal is baksteen.

Opvallend zijn verder de plint die wordt geaccentueerd met een band van hardsteen.

Het middendeel van de frontgevel springt vooruit en heeft in de eerste bouwlaag twee driezijdige erkers met plat dak en een balkon met houten balustrade versierd met 'stuiters'.

Er zijn drie dakkapellen, een breed dakoverstek en een dakkapel in de frontgevel die wordt gedeeld door beide panden. Het pand is een Rijksmonument, een van de 154 Rijksmonumenten die Heerlen rijk is.

11

Caumerbeeklaan 50 & 52

Rijksmonument
Bouwjaar 1917

Dit dubbele woonhuis bezit ensemblewaarde als onderdeel van de vrijstaande en aaneengeschakelde bebouwing aan de Caumerbeeklaan, Caumerdalschestraat, Molenberglaan en een gedeelte van de Akerstraat in relatie tot de mijnwerkerskolonie Molenberg.

Het vrijstaand dubbele woonhuis heeft een U-vormige plattegrond. De frontgevels van het linker- en rechterdeel springen iets vooruit. Het pand telt één, deels twee bouwlagen onder zadeldaken met rode Hollandse pannen. Het is een voorbeeld van het dubbelwoonhuis, dat gescheiden wordt door een loggia met twee hoofdingangen. Interessant om te zien is hoe de voorkeur van Stuyt voor een driedeling gestalte krijgt.

In het middenstuk van de frontgevel, tussen beide vooruit-springende geveldelen, bevindt zich een breed dak overstek rustend op twee kleine ambachtelijk bewerkte houten consoles en een houten midden kolom. Twee dakkapellen werken als focuspunt.

Samenbindend zijn de zes kozijnen waarin nog authentieke ruitvormige roedevertelingen voorkomen. Deze beeldbepalende detaillering in het middenstuk met de voordeuren van beide woningen en het bordes met traptrede geeft het hele blok weer een driedeling.

Hout, baksteen en natuursteen zijn de belangrijkste bouwmaterialen. Boven acht ramen in de vooruitstekende gevels zit een strekse boog met natuurstenen sluitsteen. Alhoewel Stuyt hield van eenvoud, paste hij dit soort versiering vaker toe.

Nummer 50 heeft een vrijwel authentieke interieurindeling. Van belang zijn onder meer de houten schuifdeuren tussen woon- en zitkamer; de houten trap met leuning met spijlen, handlijst en hoofdbaluster en de plafonds met stucwerk in blad- en bloemmotief.

Caumerbeeklaan 46 & 48

Bouwjaar 1921

Dit dubbele woonhuis betreft twee voormalige woningen voor hoger personeel die in de periode meteen na de Eerste Wereldoorlog in Molenbergpark door Jan Stuyt als 'herenhuizen' zijn getekend.

Het huizenblok is onderdeel van acht beambtenwoningen die de koepel 'Ons Limburg' voor Woningvereniging De Volkswoning liet ontwerpen. Een jaar later waren de huizen overgedaan naar Vereniging 'Woningbouw' en is de indeling iets aangepast, waarschijnlijk omdat de herenhuizen niet onder het begrip 'sociale volkshuisvesting' waren onder te brengen.

Typisch Stuyt in dit gebouw zijn de driehoekig gedekte dakkapel, de ronde ramen in de zijgevel, maar vooral ook de rondboogvormige deur met oorspronkelijk een rondboog natuurstenen deuromlijsting, zoals die bij huisnummer 48 nog fraai intact is gelaten, inclusief het glas-in-lood bovenlicht.

Op deze manier wordt ook de centrale middenas benadrukt, alsof de driedeling van een kerkgebouw in gedachte meespeelde en de twee woningen ondergeschikt zijn aan het grotere geheel.

De gevels zijn van baksteen gemetseld in halfsteens verband. Daarin zijn op alle verdiepingen, aan alle zijden van het huis de nodige rechthoekige vensters met houten kozijnen aangebracht, waarvan de bovenlichten deels nog van glas-in-lood zijn voorzien. De vensters hebben (oorspronkelijk) ongeglazuurde vensterdorpelstenen.

In de voorgevel zijn symmetrisch twee driezijdige uitstekende houten erkers aangebracht, voorzien van een opgewerkte daklijst en afgedekt met zink. De voor Stuyt typische ronde ramen zijn geplaatst in de top van de zijgevels en van glas-in-lood voorzien.

Waarschijnlijk hebben alle vensters een roedeverdeling gehad, zoals bij nummer 46 in de vensters in de zijgevels valt te zien en als bij de ramen van de dakkapel.

13

Caumerbeeklaan 59 & Caumerdalschestraat 15

Rijksmonument
Bouwjaar 1920

Jan Stuyt was geruime tijd de huisarchitect van de door Henri Poels opgerichte woningbouwkoepel 'Ons Limburg'. Andere opdrachten kwamen bij hem binnen van hoger opgeleiden en notabelen die in de opbloei van Heerlen als mijnindustriestad hun villa's lieten bouwen aan de Akerstraat en in het 'Molenbergpark' (Molenberglaan, Caumerbeeklaan, Caumerdalschestraat). Heel wat panden in de 'chique buurt' van Heerlen komen van zijn tekentafel.

Zo ook deze markante dubbele villa met een nagenoeg vierkant, symmetrisch grondplan en risalerende (naar voren geplaatste) hoekpartijen. Het dubbel landhuis heeft twee bouwlagen gelegen onder een schilddak met enkele ingestoken schilddaken en dakkapellen onder een tentdak met nokpion.

De gevels hebben een optrek in baksteen, metselwerk in kruisverband met gesneden voeg. De voorgevel van het linker pand heeft originele kozijnen zonder roedeverdeling. Op de hoek met de zijgevel bevindt zich een risalerend volume met in de voorgevel in de eerste laag een driedelige erker onder half zinken schilddak en in de tweede laag een driedelig venster.

Bijzonder is dat de oorspronkelijke interieurindeling van Caumerdalschestraat 15 in zeer hoge mate behouden is, zoals onder meer de originele schuifdeuren met geslepen glas, de paneeldeuren in decoratieve lijsten en het trappenhuis met kolom met bol (de 'stuiters', het beeldmerk van de architect) en leuning op spijlen.

In Caumerbeeklaan 59 zijn binnen de tussendeur met glaspanelen, houten paneeldeuren in decoratieve lijsten en het trappenhuis met kolom en leuning op spijlen nog oorspronkelijke interieuronderdelen.

Caumerdalschestraat 22

Rijksmonument
Bouwjaar 1917

Dit vrijstaande pand past mooi binnen het stadsgezicht van dit door villa's en landhuizen beheerste deel van Heerlen, op de bosrijke hellingen van het dal van de Caumerbeek.

Het bouwwerk is exemplarisch voor de vele villa's die Jan Stuyt in Nederland heeft gebouwd en is te vergelijken met de villa Zoetmulder op Caumerbeeklaan 70. Veel villa's van Stuyt hebben luifels en erkers.

Bij de aanleg is optimaal gebruik gemaakt van de parkachtige omgeving. Het is gebouwd ten behoeve van het hogere personeel van de Limburgse mijnen. De architectonische gaafheid van het exterieur is behouden gebleven.

De villa telt twee bouwlagen onder een schilddak, gedekt met riet en enkele rondboogvormige dakkapellen. Het pand is opgetrokken met bakstenen in metselwerk in halfsteens verband. De frontgevel is asymmetrisch ingedeeld.

In een uitbouw aan de rechterzijde bevindt zich de entree met een klein bordes met drie toegangstreden. De deur is onder een houten luifel met smeedijzeren ophanging en twee ondersteunende houten consoles. In het metselwerk boven de luifel is een ruitvormige decoratie aangebracht.

De achterzijde is asymmetrisch met openslaande tuindeuren aan de rechterzijde. In de linkerzijgevel bevindt zich een driehoekige erker met rechthoekige houten vensters, met bovenlichten met glas-in-lood. Op deze erker is in de tweede bouwlaag een balkon met houten balustrade onder een houten luifel geplaatst.

De structuur van het interieur is beperkt intact gebleven. Het pand is een Rijksmonument en een interessant exemplaar om de context van de hele collectie langs deze route nog eens te bekijken.

15

Caumerdalschestraat 6, 8 & 10

Bouwjaar 1919

Opvallend is dat Stuyt voor de toegangen van de buitenste huizen dit keer niet gekozen heeft voor deuren geplaatst in zijn gebruikelijke rondboogvormig metselwerk. Op nummer 6 is het met timpaan versierde metselwerk rond de rechthoekige deuren nog in de originele kleur, op nr. 10 is deze wit geschilderd. Stuyt paste dergelijke elementen slechts toe bij enkele door hem ontworpen herenhuizen.

De frontgevel heeft een vrijwel symmetrische indeling, waarbij twee frontgeveldelen iets vooruitspringen met in de eerste bouwlaag een recht afgeschuinde erker en daarboven in de tweede bouwlaag een balkon met houten balustrade. In de frontgevel van de middelste woning is in de tweede bouwlaag een kleine loggia geplaatst met een rechte overkapping, gedekt met dakpannen.

Interessant is de versmelting van de architectonische tweedeling met de functionaliteit van de driedeling. Deze aanpak is ook gebruikt bij het drieblok Molenberglaan 46, 48 en 50.

De dorpelstenen zijn uitgevoerd in baksteen net als de gevels. De tweede bouwlaag is grotendeels wit gepleisterd, zoals Stuyt dit in zijn traditionalistische ontwerpen regelmatig toepaste.

In de gevels zijn rechthoekige houten vensters en deuren geplaatst, oorspronkelijk deels met glas-in-lood bovenlichten, zoals nog te zien bij huisnummer 8, waar deze zo te zien nog origineel zijn, en bij huisnummer 6. Hier lijken deze glas-in-lood vensters vernieuwd. In de zijgevels is een rond venster geplaatst.

De huizen zijn voorzien van een wolfsdak met links en rechts van het pand een iets verlaagde afschuining. Oorspronkelijk zijn de dakkapellen in de linker- en rechter zijgevel. Het dak is gedekt met muldenpannen.

Molenberglaan 46, 48 & 50

Karakteristieke panden
Bouwjaar 1918

Deze woningen zijn gebouwd onder een groot schilddak met vier dakvlakken. Jan Stuyt lijkt in te spelen op de verschijningsvorm van een Palladiaanse villa.

Twee dakkapellen en twee schoorstenen markeren de constructieve wand tussen de woningen. De vier zesruitsvensters van deze twee dakkapellen zijn merkwaardig verdeeld over de drie woningen. De middelste woning beschikt aan de voorkant over twee vensters op de zolder en de andere woningen over één.

Kenmerkend voor het ontwerp is de horizontale verdeling in een bruin gemetseld gevelvlak op de begane grond en een witgepleisterd gevelvlak op de eerste verdieping. Deze compositie wordt versterkt door de getimmerde goot met klossen die op de hoeken naar beneden is verlengd.

De gespiegelde zijwoningen met de in het oog springende erkers vragen vanuit het ontwerp om versterking van de symmetrie. Dit gebeurt door het benadrukken van de centrale as van het gehele blok met de grote ramen op de eerste verdieping in het midden en een extra ovaal raampje naast de voordeur van de middelste woning.

De halfronde luifels met de aansluitende gebogen bovenlichten en de houten voordeuren zijn ook karakteristiek. Dit drieblok maakt het assortiment van door Stuyt ontworpen typen compleet.

Tijdens de inventarisatie van de potentiële rijksmonumenten was de rechter woning geheel witgeschilderd. Daardoor was het contrast tussen metselstenen en pleisterwerk verdwenen en de beeldbepalende scheiding tussen onderlaag en bovenlaag deels verloren gegaan. Wellicht is daardoor dit bijzondere blok destijds niet aangemerkt als Rijksmonument. Gelukkig heeft de huidige eigenaar deze 'ongelukjes' weer hersteld.

Veel plezier

“De architectuur die Heerlen van Jan Stuyt geërfd heeft,
blijft natuurlijk een deel van de Heerlense stadsgeschiedenis.
En waar het spoor daarvan te herkennen is,
moet het ook gevolgd worden.”

*Quote Nic.H.M. Tummers (1928-2020)
Uit: In Het Land van Herle 1988 nummer 3.*

BankGiro
Loterij

Open
MONUMENTENDAG
Heerlen

www.openmonumentendagheerlen.nl

